

І.А. Бігдан, канд. екон. наук, доц. (ХДУХТ, Харків)
Н.Б. Кашена, канд. екон. наук, доц. (ХДУХТ, Харків)

АНАЛІЗ КОНКУРЕНЦІЇ НА РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ

Вітчизняний ринок страхування життя представлений певною кількістю страхових компаній з різними рівнем капіталізації, ліквідності, прибутковості, часткою страхового ринку, спектром страхових послуг. Збереження своїх позицій на ринку, або їх покращення досягається в процесі конкурентної боротьби. Незважаючи на наукові здобутки в дослідженні конкуренції на ринку страхування життя, офіційна методика оцінки конкурентного середовища на ринку страхування відсутня, отже актуальним завданням залишається розробка методичного забезпечення аналізу конкуренції вітчизняних страхових компаній (СК).

Оцінка рівня конкуренції на ринку страхових послуг здійснюється на підставі офіційної щоквартальної інформації Нацкомфінпослуг України за двома показниками: коефіцієнтом концентрації (монополізації) ринку страхування (CR) та індексом Герфіндаля–Гіршмана (HHI). Перший показник показує, яку частку ринку займає страхова компанія, другий – вплив на стан ринку страхування життя найбільших страхових компаній.

Більш детальну оцінку монопольного становища СК на ринку, на наш погляд, можливо отримати при використанні Методики, затвердженої Антимонопольним комітетом України для господарюючих суб'єктів. Разом з тим, результати наукових досліджень свідчать про відсутність єдиної інтерпретації показників концентрації між зазначеними державними структурами. Так, для розрахунку коефіцієнту концентрації Нацкомфінпослуг враховує частки перших трьох і перших десяти компаній на ринку страхування життя. Антимонопольне законодавство визначає ринкову частку однієї СК, частку перших трьох, чотирьох-п'яти та перших десяти найпотужніших страхових компаній за обсягом валових страхових премій. При перевищенні частки однієї СК (CR-1) 35% існує висока ймовірність індивідуального домінування на ринку; трьох або двох (CR-3) 50% – наявна «жорстка» («тверда») олігополія; п'яти або чотирьох (CR-5) 70% – «розпливчаста» олігополія.

Дослідження стану ринку страхування життя України у 2015–2017 рр. та 1 кварталі 2018 р. свідчить про високу концентрацію та її посилення на ринку. Понад 99% валових страхових премій було зароблено 20 СК, частка яких у загальній кількості лайфових компаній складає на кінець 2017 року 60,6% (табл.).

Таблиця

Показники концентрації ринку страхування життя України

Перші топ	Валові премії 2015, млн грн	Частка на ринку, %	Валові премії 2016, млн грн	Частка на ринку, %	Валові премії 2017, млн грн	Частка на ринку, %	Валові премії, 1 кв. 2018, млн грн	Частка на ринку, %
Топ 3	936,1	42,8	1186,5	43,0	1586,6	54,5	467,2	56,5
Топ 5	1254,2	57,3	1606,9	58,3	2237,8	76,8	653,9	79,1
Топ 10	1921,4	87,9	2465,2	89,4	2794,7	95,9	785,6	96,3
Топ 20	2164,0	99,0	2741,2	99,5	2911,0	99,9	826,0	99,9
Топ 50	2186,6	100	2756,1	100	2913,7	100	826,4	100
Ринок	2186,6		2756,1		2913,7		826,4	

На протязі трьох років лідером за сумою зібраних страхових премій є СК «МЕТЛАЙФ», зокрема у 2017 р. їх частка склала 25,7% загального обсягу. Другу та третю позиції займають СК «УНІКА ЖИТТЯ» та СК «ТАС» (15,5% та 15,2%). Якщо у 2015–2016 рр. частка трьох топових страхових компаній була меншою 45%, у 2017 році вона сягнула за 54%, а в 1 кварталі 2018 р. – до 56,5%. За 5 СК у 2017 – 1 кв. 2018 р. акумулюється 76,8% та 79,1% усіх валових премій, що свідчить про розпливчасту олігополію на ринку страхування життя.

Індекс Герфіндала–Гіршмана у 2015 році на ринку страхування життя склав 982,98, тобто ринок був безпечний з погляду монополізації. У 2016–2017 рр. та 1 кварталі 2018 р. значення індексу перевищило 1000 і склало 1079,59, 1417,52 та 1480 відповідно, що свідчить про помірну його концентрацію. Слушною є думка деяких вчених щодо одночасного використання двох показників оцінки конкуренції для визначення місця на ринку страхування більш дрібних учасників та наявності передумов до протидії з їх боку у ринковій владі найбільших. В цьому контексті виділяють три групи ринків: 1) слабоконцентрований: $CR-3 < 45\%$; $HHI < 1000$; 2) ринок із помірною концентрацією $45\% < CR-3 < 70\%$; $1000 < HHI < 2000$; 3) ринок висококонцентрований $79\% < CR-3 < 100\%$; $2000 < HHI < 10000$. За даними табл. у 2015 році ринок страхування життя був слабоконцентрованим, а в наступні періоди – з помірною концентрацією.

Отже, на українському ринку страхування життя ринок контролюється практично 10 СК, відсутній оптимальний розподіл ринку між учасниками, здорова конкуренція, що вимагає державного регулювання та прийняття відповідних антимонопольних дій.